

Grzegorz Szalpak

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie
Instytut Turystyki i Rekreacji

Polityczne aspekty turystyki w województwie lubuskim

Wprowadzenie

Turystyka stanowi dynamicznie rozwijającą się gałąź gospodarki zarówno w podejściu globalnym, jak i regionalnym. Według najnowszych danych Światowej Organizacji Turystyki (UNWTO – World Tourism Organization) liczba podróży międzynarodowych wzrosła o 5,5% w porównaniu z 2004 r., co oznacza zrealizowanych 808 milionów podróży w 2005 r. Liczba przyjazdów do państw europejskich wzrosła o 4%, do 442 milionów. Obszar Europy Środkowej i Wschodniej zanotował w 2005 r. wzrost liczby podróży o 2%. Według danych UNWTO wpływy z turystyki międzynarodowej osiągnęły w 2004 r. poziom 633 mld dolarów amerykańskich, a w 2005 r. 682 mld (*World Tourism Barometer*, 2006). W Polsce w 2005 r. Straż Graniczna zanotowała 64,6 mln przyjazdów cudzoziemców (o 4,3% więcej niż w 2004 r.), w tym ok. 15,2 mln przyjazdów turystów (wzrost o 6,4%). W 2005 r. łączne przychody z tytułu przyjazdu cudzoziemców do Polski wyniosły 6,23 mld dolarów amerykańskich, z czego 3,33 mld (53,5% wszystkich przychodów) to wpływy od turystów, pozostała zaś część od odwiedzających jednodniowych.

W województwie lubuskim w 2005 r. zanotowano 542,96 tys. osób korzystających z bazy noclegowej, z czego 153,69 tys. stanowili cudzoziemcy. Średnie wydatki tu-

rystów zagranicznych w Polsce na 1 osobę, to kwota 156 dolarów amerykańskich w 2005 r. Przytoczone dane wskazują, że turystyka może być i jest źródłem koniunktury gospodarczej w regionie. Rozwój turystyki powinien postępować w oparciu o wytworzenie (bądź wykorzystanie już istniejących) i wypromowanie produktów turystycznych. Produkty takie należy „budować” wykorzystując potencjał przyrodniczy i kulturowy występujący na terenie województwa w postaci poszczególnych, bardzo często pojedynczych walorów. W związku z powyższym turystyka powinna być przedmiotem zainteresowania i wsparcia ze strony władz na różnym szczeblu.

Uwarunkowania rozwoju turystyki w województwie lubuskim

Województwo lubuskie jest jednym z 16 województw w Polsce. Powstało, w wyniku reformy administracyjnej w 1999 r. z dawnych województw: zielonogórskiego i gorzowskiego, zajmując obecnie obszar o powierzchni 13,98 tys. km². Zlokalizowane jest na wschód od rzeki Nisy Łużyckiej oraz na wschód, północ i południe od rzeki Odry i Warty. Składają się na nie ziemie kilku historycznych krain, którymi są: Ziemia Lubuska, Dolny Śląsk i Łużyce. Uwzględniając czynniki odnoszące się do potencjału turystyki międzynarodowej, na szczególną uwagę zasługuje położenie województwa. Leży ono w środkowo-zachodniej części Polski, a jego zachodnia granica stanowi granicę państwa. Rynek niemiecki ze swoim potencjałem popytu stanowi dla Polski najistotniejszy pod względem ilościowym i jakościowym rynek turystyki przyjazdowej. Na terenie województwa znajdują się największe i najważniejsze przejścia graniczne (dla naszego kraju), na których rejestruje się największy potencjał ruchu turystycznego. Należą do nich przejścia drogowe: Świecko/Frankfurt nad Odrą, Olszyna/Forst oraz przejście kolejowe Kunowice/Frankfurt nad Odrą. Ponadto na terenie województwa zlokalizowanych jest jeszcze osiem przejść drogowych (Kostrzyn nad Odrą/Kuerstin-Kietz, Słubice/Frankfurt nad Odrą, Gubin/Guben, Gubinek/Guben, Zasieki/Forst, Łęknica/Bad Muskau, Łęknica/Bad Muskau (Park Muzakowski), Przewóz/Podrosche), trzy kolejowe (także Kostrzyn nad Odrą/Kuerstin-Kietz, Gubin/Guben, Zasieki/Forst) i dwa rzeczne (Słubice/Frankfurt nad Odrą, Milow/Eisenhuettenstadt).

Ważne z punktu analizy czynników geopolitycznych są dwa aspekty tego zagadnienia. Pierwszym jest położenie województwa na głównej europejskiej osi geostrategicznej (Rościszowski 1995). Z zachodu na wschód biegnie ona wielkimi równinami północno-europejskimi. Są to biegnące równoleżnikowo: Pradolina Toruńsko-Eberswaldzka (jej zachodni odcinek) oraz Pradolina Warciańsko-Odrzańska. Stanowią one czynnik geopolityczny wyrażający się w ukształtowaniu terenu, a dzięki swojemu charakterowi, w turystyce są odzwierciedleniem dostępności komunikacyjnej. Ma to swoje wykorzystanie w szlakach komunikacyjnych, czego przykładem jest właśnie biegnący przez województwo „korytarz” komunikacyjny: Berlin-Poznań-Warszawa i dalej w kierunku Moskwy. Drugim aspektem są zmiany o charakterze historycznym, jakie w kontekście geopolitycznym zapoczątkowane

zostały w Europie Środkowej w 1989 r., oraz poprzez późniejsze wydarzenie, jakim było wejście Polski w struktury Unii Europejskiej. Wydarzenia te spowodowały, że sąsiedztwo polsko-niemieckie, a co za tym idzie również działania lokalnych władz jawią się w zupełnie nowym świetle.

Uwarunkowania rozwoju turystyki są określane poprzez elementy występujące na badanym obszarze, których samo występowanie, bądź ich specyfika, rodzaj lub charakter mają wpływ na rozwój tego zjawiska. Rozwój turystyki uzależniony jest także od czynników zewnętrznych, występujących poza obszarem. Zakres objętościowy pracy nie pozwala na pełną analizę uwarunkowań rozwoju turystyki. Bez wątplenia jednak krótka charakterystyka uwarunkowań wewnętrznych pozwoli na dostrzeżenie wagi zagadnienia.

Dużą rolę w określeniu atrakcyjności turystycznej odgrywają walory naturalne, takie jak charakter krajobrazu, rzeźba terenu. Krajobraz województwa jest mocno urozmaicony, zważywszy na położenie obszaru na terenie nizinnym. Najniższy punkt znajduje się w dolinie Odry na północny-zachód od Kostrzyna (8 m n.p.m.), najwyższym wzniesieniem są Wzgórza Dalkowskie (228 m n.p.m.). Bogactwem naturalnym województwa lubuskiego, składającym się na jego atrakcyjność turystyczną, są również lasy, zajmujące ok. 49% powierzchni. Największe fragmenty środowiska przyrodniczego chronione są w obszarach leśnych puszczy: Noteckiej, Gorzowskiej, Lubuskiej, Drawskiej. Najważniejsze obszary stanowią: Drawieński Park Narodowy oraz Park Narodowy „Ujście Warty”. Ponadto zlokalizowanych jest na terenie województwa 7 parków krajobrazowych, 51 różnych rezerwatów i zarejestrowanych jest 295 pomników przyrody (dane na podstawie informacji z Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Zielonej Górze). Potencjał turystyczny stanowią także jeziora (około 600 jezior o powierzchni powyżej 1 ha) (Kucharski, Maluskiewicz 1996) i rzeki występujące na obszarze województwa: Odra (około 240 km), Warta (około 130 km), Noteć (około 50 km), ponadto Obra, Bóbr, Drawa, Pliszka, a także Nysa Łużycka, Myśla, Obrzyca, Lubsza.

Istotnym elementem wpływającym na atrakcyjność turystyczną są walory kulturowe. Wśród nich wyróżnia się bogaty potencjał zabytków architektury z różnych okresów. Na terenie województwa lubuskiego zanotowano 3 733 zabytki nieruchomości, 375 zespołów zabytkowych ruchomych, na które składa się 2 176 obiektów (*Lubuska Strategia Rozwoju Turystyki na lata 2006-2013*). Istnieje zatem bardzo duża grupa elementów wchodzących w skład walorów kulturowych, a ich głębsza analiza jest w tej pracy niemożliwa.

Niezależnie od miejsca rozwoju turystyki i występowania walorów, istotnym elementem jest stan zagospodarowania turystycznego. W kontekście analizy uwarunkowań rozwoju turystyki istotne jest określenie elementów podstawowej bazy turystycznej, na którą składają się: baza noclegowa i gastronomiczna oraz szeroko rozumiana infrastruktura uzupełniająca. Stan rozwoju bazy noclegowej województwa lubuskiego na tle kraju wypada umiarkowanie dobrze. Przy populacji regionu stanowiącej ok. 3,2% mieszkańców kraju, województwo lubuskie w 2004 r. dysponowało 20 tys. miejsc noclegowych, co dawało udział ok. 3,5% w ogólnej

liczbie miejsc noclegowych w Polsce. Ważnym elementem wchodzącym w skład zagospodarowania turystycznego jest baza gastronomiczna. Na jej potencjał w województwie lubuskim składa się: 1590 punktów gastronomicznych, w tym 149 restauracji, 65 pizzerii, 73 kawiarnie i cukiernie, 29 karczm i gospód, 542 piwiarnie, puby i kluby nocne.

Istotną rolę w ocenie atrakcyjności turystycznej danego obszaru odbrywa jego dostępność komunikacyjna. Przez teren województwa lubuskiego przebiega kilka tras ruchu kołowego. Dwie z nich są częścią paneuropejskich korytarzy transportowych i posiadają znaczenie międzynarodowe. Należą do nich: korytarz paneuropejski nr II (Berlin-Poznań-Warszawa-Moskwa), stanowiący obecnie drogę międzynarodową E65 oraz krajową nr 2 a także korytarz paneuropejski nr III (Drezno-Wrocław-Lwów-Kijów), stanowiący obecnie drogę międzynarodową E 40 oraz krajową nr 12. Lokalna sieć drogowa województwa lubuskiego jest dobrze rozwinięta i równomiernie rozłożona. Jest to związane z dostępnością do dwóch głównych aglomeracji miejskich województwa: Gorzowa Wielkopolskiego i Zielonej Góry, gdzie swoje siedziby mają jednostki administracji rządowej i samorządowej. Sieć dróg publicznych tworzą przede wszystkim drogi krajowe (stanowiąc 12% w województwie), wojewódzkie (23%) i powiatowe (65%) o łącznej długości 6 618 km. Na sieć kolejową województwa lubuskiego składa się 36 linii normalnotorowych, których łączna długość wynosi 1 234,28 km, z czego 679 km to tory czynne. Łącznie znajduje się 41 stacji kolejowych i 50 przystanków. Część linii kolejowych została włączona do europejskiego systemu sieci kolejowych. Są nimi trasa nr 3 (Bruksela-Berlin-Warszawa-Moskwa) oraz nr 273 (Świnoujście-Zielona Góra-Wrocław-Ostrawa).

Województwo lubuskie posiada również potencjał dostępności komunikacyjnej, wyrażający się w możliwościach istniejącego portu lotniczego Zielona Góra-Babimost. Lotnisko znajduje się w dogodnym położeniu, w odległości 21 km od międzynarodowej drogi E65 (przyszłej autostrady A2), 10 km od dużego węzła kolejowego Zbąszynek i 35 km od miasta Zielona Góra. Przepustowość terminala szacuje się na 150 tys. pasażerów rocznie. Obecnie lotnisko wykorzystywane jest przez Polskie Linie Lotnicze Lot, obsługujące 2 loty dziennie na trasie Zielona Góra-Warszawa. Nie bez znaczenia w określeniu dostępności komunikacyjnej jest dla województwa śródlądowy transport wodny. Odra wraz z jej dopływem Nysą Łużycką oraz Warta stanowią dotychczas nie w pełni wykorzystywany potencjał. Warunki żeglugowe na Odrze i Warcie określane są jako dobre, jednak niekorzystne warunki hydrologiczne znacznie utrudniają bądź uniemożliwiają prowadzenia regularnej żeglugi.

Polityka turystyczna władz samorządowych

Celem polityki turystycznej jest między innymi stworzenie silnego ekonomicznie, zorientowanego na rynek sektora turystycznego, opartego na prywatnej własności i inicjatywie, a wspieranego przez różnorodne działania administracyjne

i samorządowe (Panasiuk 2006). O polityce turystycznej można mówić wtedy, gdy władza wykazuje się pozytywnym podejściem do turystyki polegającym między innymi na bieżącej kontroli wpływu tego zjawiska na życie społeczno-gospodarcze. Jest to zatem działalność polegająca na określaniu celów ekonomicznych, politycznych, społecznych i kulturalnych związanych z rozwojem turystyki oraz uzyskiwaniu wszechstronnych pozytywnych efektów wynikających z istnienia popytu i podaży (Wodejko 1998). Podstawowymi elementami składowymi polityki turystycznej są działania w zakresie kreowania celów ekonomicznych i pozaekonomicznych, a także dobór środków (narzędzi) potrzebnych do ich realizacji. Kształt polityki jest zdeterminowany wieloma czynnikami, takimi jak: poziom rozwoju turystycznego, potencjał walorów turystycznych, sytuacja polityczna, stan bezpieczeństwa, świadomość turystyczna władz oraz społeczności lokalnych. Polityka turystyczna powinna prowadzić do racjonalnego wykorzystania walorów turystycznych danego obszaru oraz do tworzenia programów zagospodarowania turystycznego w regionach (Panasiuk 2006).

Najważniejszym zadaniem władz regionu w kontekście rozwoju turystyki jest konieczność uzmysłowienia sobie znaczenia funkcji jakie może nieść dla rozwoju regionu. Pomiędzy turystyką a jej otoczeniem zachodzi swego rodzaju sprzężenie zwrotne: z jednej strony na turystykę wpływają różnorodne dziedziny życia (społecznego, gospodarczego i politycznego), z drugiej zaś turystyka rozwijając się wpływa w sposób zdecydowany na te sfery, powodując z kolei ich dalszy rozwój (*Jak rozwijać...* 2004). Rola władz samorządowych – lokalnych jest w tym kontekście bardzo znacząca. Kluczową sprawą jest przyjęcie przez władze samorządowe kierunku rozwoju turystyki na swoim terenie. Ogólnie przyjęte kierunki polityki turystycznej władz samorządowych powinny obejmować: działania w sferze obszaru (zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego), działania w sferze rozwoju infrastruktury (turystycznej i paraturystycznej), działania na rzecz tworzenia produktu turystycznego (zwłaszcza produktów markowych), działania na rzecz rozwoju własnej przedsiębiorczości (zwłaszcza w sferze turystyki) oraz działania na rzecz rozwoju informacji turystycznej (*Turystyka w gminie...* 2003). Dlatego wsparcie, pomoc i stymulowanie do rozwoju władz lokalnych powinno być silnie widoczne i odczuwalne. Uwzględniając wieloaspektowość turystyki, między innymi jako zjawiska gospodarczego, a także społecznego i kulturowego, zauważa się, że polityka turystyczna może i powinna być realizowana na wielu płaszczyznach.

Jak wiadomo rozwój turystyki stanowi ustawowe zadanie samorządów wojewódzkich. A obecnie, po przeniesieniu wszystkich kompetencji w sprawach turystyki, z Urzędów Wojewódzkich do Urzędów Marszałkowskich, nadaje on jeszcze większego znaczenia funkcjonującym organom samorządowym. W kontekście rozwoju turystyki na obszarze województwa (nie tylko lubuskiego) kluczową sprawą stanowią dokumenty strategiczne, określające kierunek rozwoju przyjęty przez władzę samorządową.

W polityce władz samorządowych województwa lubuskiego, turystyka powinna być postrzegana jako sektor mogący w istotny sposób wspomóc realizację

ważnych programów gospodarczych. Wstępnym założeniem takiego podejścia jest dostrzeganie jej znaczenia w dokumentach programowych opracowywanych przez władze samorządowe województwa lubuskiego. Najważniejszymi dokumentami strategicznymi i programowymi, dla województwa lubuskiego, uwzględniającymi znaczenie turystyki są:

- Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego łącznie ze Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego, aktualizacja z horyzontem czasowym do roku 2020,
- Lubuska Strategia Rozwoju Turystyki na lata 2006-2013,
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego,
- Lubuski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013.

W opracowanej w 2000 r. Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego jednym z celów strategicznych jest: efektywne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego. Cel ten jest bezpośrednim odniesieniem do rozwoju turystyki w regionie. Po upływie pięciu lat od opracowania Strategii, do momentu powstania rozszerzonego dokumentu z horyzontem czasowym do roku 2020, cel strategiczny wówczas obrany nie uległ zmianie. Podkreślić należy, że znaczenie rozwoju turystyki jest również dostrzegane wśród innych celów operacyjnych, wchodzących w skład innych celów strategicznych.

Najważniejszym z dokumentów opracowanych przez władze województwa lubuskiego, dla potrzeb rozwoju turystyki jest Strategia Rozwoju Turystyki. Jest to dokument planistyczny z określonym horyzontem czasowym przewidzianym na lata 2006-2013. Został przyjęty Uchwałą Sejmiku Województwa Lubuskiego. Całość dwuczęściowego dokumentu, składającego się z audytu turystycznego i strategii, jest poświęcona: analizie i diagnozie stanu turystyki, określeniu jej priorytetów rozwoju na najbliższe lata oraz określeniu ram polityki władz. Misją w zakresie rozwoju turystyki w regionie jest zapewnienie rosnącego udziału turystyki w rozwoju gospodarczo-społecznym, wykorzystując potencjał drzemący w walorach turystycznych i społecznych Ziemi Lubuskiej. Określona wizja: Ziemia Lubuska to region turystyki „bez granic administracyjnych”, w pełni oddaje aspiracje regionu oraz podkreśla szeroko pojmowaną misję turystyki, zarówno obejmującej sektor turystyki, jak i wiele innych sfer życia społecznego i gospodarczego. Przyjmując cel strategiczny, jakim jest stworzenie możliwości i warunków dla dynamicznego rozwoju turystycznego Ziemi Lubuskiej, zakłada się, że realizacja jego wpłynie pozytywnie na jakość oraz lepsze funkcjonowanie wielu obszarów życia gospodarczego i społeczno-kulturalnego regionu i Polski.

Istotnym dokumentem rozwojowym województwa jest Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego. Wśród kierunków polityki przestrzennej opracowanych w Planie wyróżniono i dostrzeżono znaczenie systemu kulturowego, który ma istotny wpływ na kształtowanie się rozwoju turystyki w regionie. Cele odnoszące się do sfery szeroko rozumianej kultury (w tym również turystyki) to wzmacnianie tożsamości regionalnej i narodowej mieszkańców województwa oraz wykorzystanie zasobów kulturowych w rozwoju gospodarczym. Korzystnym czynnikiem uwzględnionym w Planie jest odniesienie w wielu aspektach do kon-

tekstu turystyki międzynarodowej. Obszar województwa uczestniczy w zagospodarowaniu i ochronie obszarów o europejskich walorach turystycznych i wypoczynkowych, przede wszystkim obszarów prawnie chronionych; parków narodowych, parków krajobrazowych, rezerwatów, obszarów chronionego krajobrazu, stref ochrony konserwatorskiej oraz zespołów zabytków regionu o europejskich i krajowych wartościach. Uwarunkowania funkcji wypoczynkowo-turystycznych zawarte w Planie obejmują obszary o szczególnych walorach wypoczynkowo-turystycznych i rehabilitacyjnych, z uwzględnieniem rozpoznanych specyficznych potrzeb mieszkańców Berlina i Brandenburgii.

Lubuski Regionalny Program Operacyjny jest dokumentem, który stanowi podstawę do ubiegania się o środki pochodzące z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2007-2013 w województwie lubuskim. Przedstawione w dokumencie priorytety i działania odpowiadają wyzwaniom oraz celom postawionym w zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego. Są one zgodne z zakresem interwencji Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Zawarte w Programie priorytety dotyczące zagadnień rozwoju turystyki obejmują: rozwój infrastruktury wzmacniającej konkurencyjność regionu, ochronę i zarządzanie zasobami środowiska przyrodniczego, rozwój lokalny i współpracę terytorialną.

Nie bez znaczenia pozostają także inne dokumenty, w których władze samorządowe województwa lubuskiego dostrzegają znaczenie rozwoju turystyki dla regionu. Dokumentami tymi są:

- Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego,
- Strategia Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego do roku 2015,
- Lubuska Regionalna Strategia Innowacji.

Zakończenie

Tak jak wskazano w niniejszym opracowaniu, opierając się na wielu realnych przesłankach, rozwój turystyki na obszarze województwa lubuskiego jest w pełni uzasadniony. Działania władz, poprzez stwarzanie dogodnych warunków do rozwoju są wskazane i potrzebne. Omówiony aspekt znaczenia rozwoju turystyki, dostrzegany przez władze i uwypuklony w regionalnych dokumentach programowych, nakreśla rolę turystyki i traktuje to zjawisko jako sektor gospodarczy, mogący przyczynić się do rozwoju lokalnej gospodarki, jako ważne narzędzie walki z bezrobociem, jako instrument pobudzający lokalną inicjatywę. Do warunków sukcesu rozwoju sektora turystycznego na terenie województwa lubuskiego (i nie tylko) zaliczyć należy oprócz posiadania dokumentów strategicznych, także działania, realizowane przez władze regionalne i lokalne, w ramach swoich kompetencji oraz poprzez współpracę z podmiotami gospodarczymi.

Literatura

- Jak rozwijać lokalną turystykę*, 2004, Forum Turystyki Pomorza Zachodniego, Szczecin.
- Kucharski B., Maluśkiewicz P., 1996, *Ziemia Lubuska*, Wyd. Sportu, Warszawa.
- Lubuska Strategia Rozwoju Turystyki na lata 2006-2013*, Uchwała nr XXXVIII/276/2006 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 6 lutego 2006 r.
- Lubuska Strategia Rozwoju Turystyki na lata 2006-2013*, Uchwała nr XXXVIII/276/2006 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 6 lutego 2006 r. Cz. I Audyt turystyczny Ziemi Lubuskiej.
- Lubuski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013*, Uchwała nr 212/1469/2006 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 28 lutego 2006 r.
- Panasiuk A. (red.), 2006, *Ekonomika turystyki*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego*, Uchwała nr XXXVIII/272/2002 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 2 października 2002 r.
- Rościszowski M., 1995, *Niemcy – zachodni sąsiad Polski. Zarys uwarunkowań geopolitycznych*, [w:] E. Buchhofer, B. Kortus (red.), *Polska i Niemcy, Geografia Sąsiedztwa w nowej Europie*, Poznań.
- Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego*, Uchwała nr XV/91/2000 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 6 marca 2000 r.
- Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego*, aktualizacja z horyzontem czasowym do roku 2020, Uchwała nr XXXVII/260/2005 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 grudnia 2005 r.
- Turystyka w gminie i powiecie*, 2003, Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa.
- Wodejko S., 1998, *Ekonomiczne zagadnienia turystyki*, Wyższa Szkoła Handlu i Prawa, Warszawa.
- World Tourism Barometer*, 2006, UNWTO, 4, 2.